

Converte nos, Deus, salutaris noster; Secundo, petendo quod nos dirigat, ut cum dicitur : *Dirige me in veritate tua*; et hoc propter secundam rationem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod videtur nobis quod convertamus nos ad Deum : quia hoc facere possumus, sed non sine divino auxilio : unde ab eo petimus, Thren., v, 21 : *Converte nos, Domine, ad te, et convertemur*.

AD SECUNDUM dicendum, quod nos aperire cor nostrum Deo possumus, sed non sine divino auxilio : unde ab eo petitur, II Machab., i, 4 : *Adaperiat Dominus cor vestrum in lege sua et in præceptis suis, et faciat pacem*.

Et sic dicendum est ad alia : nam nec præparare nec velle homo potest, nisi hoc Deus in eo operetur, ut dictum est, in corp. art.

QUÆSTIO XXV

DE SENSUALITATE

(In septem articulos divisa.)

Primo utrum sensualitas sit vis cognitiva, vel appetitiva tantum; 2° utrum sensualitas sit simplex potentia, vel dividatur in plures potentias, scilicet irascibilem et concupiscibilem; 3° utrum irascibilis et concupiscibilis sit tantum in appetitu superiori vel inferiori; 4° utrum sensualitas obediat rationi; 5° utrum in sensualitate possit esse peccatum; 6° utrum concupiscibilis sit magis corrupta et infecta quam irascibilis; 7° utrum sensualitas in vita ista curari possit a corruptione prædicta.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utrum sensualitas sit vis cognitiva vel appetitiva.* — (I part., quæst. LXXXI, art. 1.)

Quæstio est de sensualitate; et primo quaeritur, utrum sensualitas sit vis cognitiva, vel appetitiva tantum; et videtur quod sit vis cognitiva. Quia, ut dicit Magister in II Sent., xxiv, quod *in anima nostra reperies aliquid commune cum bestiis, quod ad sensualitatem pertinet*. Sed vires sensitivæ cognitivæ sunt nobis et bestiis communes. Ergo ad sensualitatem pertinent.

2. Præterea, Augustinus, XII de Trinitate (cap. xii, paulo a princ.), dicit quod *sensualis animæ motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis et pecoribus communis est, et seclusus a ratione sapientie*, et hoc exponens, subiungit : *Sensu quippe corporis corporalia sentiuntur; æterna vero et immutabilia spirituali ratione sapientie intelliguntur*. Sed

sentire corporalia est cognitiva. Ergo sensualitas, cujus est actus sensibilis motus, est vis cognitiva.

3. Sed dicendum, quod Augustinus hoc subiungit ut manifestet objecta sensuum : sic enim motus sensualitatis intenditur in corporis sensus, in quantum versatur circa sensibilia. — Sed contra, Augustinus hoc subiungit ad ostendendum quomodo sensualitas a ratione secludatur. Sed circa corpora, quæ Augustinus dicit esse objecta sensuum, ratio vertitur; et inferior disponendo, et superior iudicando; et sic per hoc non secluditur sensualitas a ratione. Ergo Augustinus non intendit hoc quod dicitur.

4. Præterea, in progressu peccati, quod in nobis agitur, ut Augustinus, ibidem, dicit, sensualitas tenet locum serpentis. Serpens autem in tentatione primorum parentum se habuit ut nuntians et proponens peccatum; quod est cognitivæ, non autem appetitivæ; quia ejus est ferri in peccatum. Ergo sensualitas est vis cognitiva.

5. Præterea, Augustinus dicit in eodem libro (ubi sup.), quod *sensualitas vicina est rationi scientiæ*. Non autem ei vicina esset, si esset solum appetitiva; cum ratio scientiæ sit cognitiva : sic enim ad aliud genus potentiæ animæ pertineret. Ergo sensualitas est cognitiva, et non tantum appetitiva.

6. Præterea, sensualitas, secundum Augustinum, XII de civit. Dei, distinguitur et a ratione superiori, et ab inferiori, in quibus appetitus superior, qui est voluntas, continetur; alias in eis peccatum mortale esse non posset. Sed appetitus inferior non distinguitur ut alia potentia ab appetitu superiori, ut probabitur, in corp. art. Ergo sensualitas non est appetitus inferior. Est autem aliqua vis animæ inferior, ut ex ejus definitione apparet. Ergo est vis cognitiva inferior. Probatio mediæ. Differentia per accidens objectorum non indicat differentiam potentiæ secundum speciem : non enim visus dividitur per hoc quod est videre hominem et videre asinum : homo enim et asinus accident visibili, in quantum est visibile. Sed appetibile apprehensum a sensu et apprehensum ab intellectu, per quæ videntur superior et inferior appetitus distingui, accident appetibili, in quantum est appetibile; cum appetibile, in quantum appetibile, sit bonum, cui accidit apprehendi sensu vel intellectu. Ergo appetitus inferior non est alia potentia a superiori.

7. Sed dicendum, quod duo appetitus prædicti distinguuntur per bonum simpliciter, et bonum ut nunc. Sed contra, sicut se habet intellectus ad verum, ita se habet appetitus ad bonum. Sed verum simpliciter, quod est necessarium, et verum ut nunc, quod est contingens, non distinguunt intellectum in duas potentias. Ergo nec penes bonum simpliciter et bonum ut nunc, potest distingui appetitus in duas potentias.

8. Præterea, bonum ut nunc, est bonum apparens, ut videtur; bonum autem simpliciter est verum bonum. Sed appetitus superior quandoque in bonum apparens consentit, et appetitus inferior aliquid verum bonum interdum appetit, sicut ea quæ sunt corpori necessaria. Ergo bonum ut nunc et bonum simpliciter, non distinguunt superiorem et inferiorem appetitum; et sic idem quod prius.

9. Præterea, vis sensitiva contra appetitivam dividitur, ut patet per Philosophum in I de Anima (II, com. xxvii); ubi quinque genera actionum animæ distinguit; scilicet nutrire, sentire, appetere, moveri secundum locum, et intelligere. Sensualitas autem sub sensitiva continetur, ut ipsum nomen demonstrat. Ergo sensualitas non est vis appetitiva, sed cognitiva.

10. Præterea, cuiusque convenit definitio, et definitum. Sed definitio sensualitatis quam Magister ponit xxiv dist. II libri Sententiarum, convenit rationi inferiori, quæ interdum intendit circa corporis sensus, et circa ea quæ ad corpus pertinent. Ergo ratio inferior et sensualitas sunt idem. Sed ratio est vis cognitiva; ergo et sensualitas.

Sed contra est quod in definitione sensualitatis dicitur, quod est appetitus rerum ad corpus pertinentium.

Præterea, peccatum in appetendo est, non solum in cognoscendo. Sed in sensualitate aliquid peccatum est levissimum, ut Augustinus dicit, XII de Trinitate (cap. xii). Ergo sensualitas est vis appetitiva.

Respondeo dicendum, quod sensualitas nihil aliud esse videtur quam vis appetitiva sensitivæ partis: et dicitur sensualitas quasi aliquid a sensu derivatum. Motus enim appetitivæ partis ex apprehensione quodammodo oritur, quia omnis operatio passivi ab activo originem sumit. Appetitus autem potentia passiva est, quia movetur ab appetibili, quod est movens non motum, ut dicitur in III de Anima (comm. lvi). Appetibile vero non movet appetitum nisi apprehensum. Inquantum ergo ex appetibili apprehenso per sensum movetur vis appetitiva inferior, ejus motus sensualis dicitur, et ipsa potentia sensualitas nominatur. Hic autem appetitus sensibilis medius est inter appetitum naturalem, et appetitum superiorem rationalem, qui voluntas nominatur. Quod quidem ex hoc inspicitur potest; quod in quolibet appetibili duo possunt considerari: scilicet ipsa res quæ appetitur, et ratio appetibilitatis, ut delectatio vel utilitas, vel aliquid hujusmodi. Appetitus ergo naturalis tendit in ipsam rem appetibilem sine aliqua apprehensione rationis appetibilitatis: nihil enim est aliud appetitus naturalis quam quædam inclinatio rei, et ordo ad aliquam rem sibi convenientem, sicut lapidem ferri ad locum deorsum. Quia vero res naturalis in suo esse naturali determinata est; et una

est ejus inclinatio ad aliquam rem determinatam: unde non exigitur aliqua apprehensio, per quam secundum rationem appetibilitatis distinguatur res appetibilis a non appetibili. Sed hæc apprehensio præexigitur in institucione naturam, qui unicuique nature dedit inclinationem propriam sibi convenientem. Appetitus autem superior, qui est voluntas, tendit directe in rationem appetibilitatis absolute; sicut voluntas ipsam bonitatem appetit primo et principaliter, vel utilitatem, aut aliquid hujusmodi; hanc vero rem vel istam appetit secundario, inquantum est prædictæ rationis particeps: et hoc ideo quia natura rationalis est tantæ capacitatis quod non sufficeret ei inclinatio ad unam rem determinatam, sed indiget rebus pluribus et diversis: et ideo inclinatio ejus est in aliquid commune, quod in pluribus invenitur; et sic per apprehensionem illius communis tendit in rem appetibilem, in qua hujusmodi rationem appetendam esse cognoscit. Appetitus vero inferior sensitivæ partis, qui sensualitas dicitur, tendit in ipsam rem appetibilem prout invenitur in ea id quod est ratio appetibilitatis: non enim tendit in ipsam rationem appetibilitatis, quia appetitus inferior non appetit ipsam bonitatem vel utilitatem vel delectationem, sed hoc utile vel hoc delectabile: et in hoc appetitus sensibilis est infra appetitum rationalem; sed quia non tendit tantum in hanc rem aut tantum in illam, sed in omne id quod est sibi utile vel delectabile, ideo est supra appetitum naturalem; et propter hoc apprehensione indiget, per quam delectabile a non delectabili distinguatur. Et hujus distinctionis signum evidens est, quod appetitus naturalis habet necessitatem respectu ipsius rei in quam tendit; sicut grave necessario appetit locum deorsum: appetitus autem sensitivus non habet necessitatem in rem aliquam, antequam apprehendatur sub ratione delectabilis vel utilis; sed apprehenso quod est delectabile, de necessitate fertur in illud: non enim potest brutum animal inspicere delectabile, non appetere illud. Sed voluntas habet necessitatem respectu ipsius bonitatis et utilitatis: de necessitate enim vult homo bonum, sed non habet necessitatem respectu hujus vel illius rei quantumcumque apprehendatur ut bona vel utilis: quod ideo est, quia unaquæque potentia habet quandam necessariam habitudinem ad suum proprium objectum. Unde datur intelligi, quod objectum appetitus naturalis est hæc res inquantum talis res; appetitus vero sensibilis hæc res inquantum est conveniens vel delectabilis; sicut aqua, inquantum est conveniens gustui, et non inquantum est aqua: objectum vero proprium voluntatis est ipsum bonum absolute. Et sic differt apprehensio sensus et intellectus: nam sensus est apprehendere hoc coloratum, intellectus autem ipsam naturam coloris.

Sic ergo patet quod appetitus alius est secundum speciem voluntas et sensualitas, sicut et alia ratione appetitur ipsa bonitas et hæc res bona : nam bonitas appetitur per se ipsam; sed hæc res bona, inquantum participat aliquid. Et ideo, sicut participantia dicuntur per participationem, ut hæc res bona per bonitatem; ita appetitus superior regit appetitum inferiorem, et intellectus eodem modo iudicat de his quæ sensus apprehendit. Sic ergo sensualitatis proprium objectum est res bona vel conveniens sentienti : quod quidem contingit dupliciter. Uno modo, quia est conveniens ad ipsum esse sentientis, sicut cibus et potus, et alia huiusmodi; sicut color pulcher est conveniens visui ad videndum, et sonus moderatus auditui ad audiendum, et sic de aliis. Et sic Magister complete sensualitatem notificat : per hoc enim quod dicit, quod est *quædam vis animæ inferior*, designatur ejus distinctio ab appetitu superiori; per hoc autem quod dicit, *ex qua motus, qui intenditur in corporis sensus*, ostenditur ejus habitu ad ea quæ sunt convenientia sensui ad sentiendum; per hoc autem quod dicit, *atque appetitus rerum ad corpus pertinentium*, ostenditur ejus habitu ad ea quæ sunt convenientia ad conservandum esse sentientis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod aliquid pertinet ad sensualitatem tripliciter. Uno modo sicut quod est de essentia sensualitatis; et sic ad sensualitatem pertinent solæ appetitivæ vires. Alio modo sicut id quod præexistit ad sensualitatem; et sic vires sensitivæ apprehensivæ ad sensualitatem pertinent. Alio modo sicut id quod sensualitati obsequitur; et sic motivæ exequentes ad sensualitatem pertinent. Et sic verum est quod omnia quæ sunt nobis communia et bestiis, ad sensualitatem pertinent aliquoties, quamvis non omnia sint de essentia sensualitatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod Augustinus hoc quod dictum est, subjungit ad explicandum quales sunt actus sensuum exteriorum, in quos motus sensualitatis intenditur; non quod ipsum sentire corporalia sit sensualitatis motus.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio inferior habet motum circa corporis sensus, sed non eodem modo sicut sensus sua objecta percipiunt : nam sensus percipiunt sua objecta particulariter, ratio vero inferior habet actum circa sensibilia secundum aliquam intentionem universalem : sensualitas vero hoc modo tendit in objecta sensuum sicut et ipsi sensus, scilicet particulariter.

AD QUARTUM dicendum, quod in tentatione primorum parentum serpens non solum proposuit aliquid ut appetendum, sed suggerendo deiecit. Non autem deciperetur homo proposito sensibili delectabili, nisi iudicium rationis per passionem appetitivæ partis ligaretur; et ideo sensualitas vis appetitiva est.

AD QUINTUM dicendum, quod sensualitas dicitur esse vicina rationi scientiæ, non quantum ad genus potentiæ, sed quantum ad objecta : quia utraque circa temporalia versatur, licet alio et alio modo, ut dictum est.

AD SEXTUM dicendum, quod diversitas apprehensionum per accidens se haberet ad appetitivæ vires, nisi diversitati apprehensionum diversitas apprehensorum conjungeretur : nam sensus, qui non est nisi particularium, non apprehendit bonitatem absolutam, sed hoc bonum; intellectus vero, quia est universalium, apprehendit bonitatem absolutam, ex quo diversificatur appetitus inferior a superiori, ut dictum est, in corp. art., et ad in argum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod bonum in quod fertur appetitus sensibilis, est bonum particulare, quod consideratur ut hic et nunc : sive sit necessarium, sive contingens; quia etiam videre solem est oculis delectabile, ut habetur Eccle., II, sive sit verum bonum, sive apparens.

Unde patet responsio AD OCTAVUM.

AD NONUM dicendum, quod sensitiva pars dupliciter accipitur. Quandoque secundum quod dividitur contra appetitivam; et sic continet vires apprehensivæ tantum : et hoc modo sensualitas non pertinet ad sensitivam partem nisi sicut ad id quod est quasi ejus origo; unde et ab ea potest denominari. Quandoque vero accipitur secundum quod comprehendit in se et appetitivam et motivam, prout anima sensibilis dividitur contra rationalem et vegetabilem : et sic in sensitiva parte animæ sensualitas includitur.

AD DECIMUM dicendum, quod ratio inferior alio modo intendit in corporis sensus et in res ad corpus pertinentes, quam sensualitas, ut prius dictum est; et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICULUS II. — *Utrum sensualitas sit una simplex potestas, vel dividatur in plures, scilicet irascibilem et concupiscibilem.* — (I part., quest. LXXI, art. 2.)

Secundo queritur, utrum sensualitas sit una simplex potentia, vel dividatur in plures potentias, scilicet irascibilem et concupiscibilem; et videtur quod sit una simplex potentia, non divisa in plures potentias. Quia in definitione sensualitatis dicitur, art. præced., quod est *quædam vis animæ inferior*; quod non diceretur, si in se plures vires contineret. Ergo videtur quod non dividatur in plures potentias.

2. Præterea, eadem potentia animæ est unius contrarietatis, ut visus albi et nigri, sicut dicitur in II de Anima. Sed conveniens et nocivum sunt contraria. Ergo eadem vis animæ se habet ad utrumque. Sed concupiscibilis se habet ad conveniens, irascibilis vero ad nocivum. Ergo eadem vis est irascibilis et

concupiscibilis; et sic sensualitas non dividitur in plures vires.

3. Præterea, per eandem virtutem aliquis recedit ab uno extremo et accedit ad alterum; sicut ratione gravitatis lapis recedit a loco supremo, et accedit ad locum infimum. Sed per vim irascibilem anima recedit a nocivo, fugiendo ipsum; per vim autem concupiscibilem accedit ad conveniens, concupiscendo ipsum. Ergo eadem vis animæ est irascibilis et concupiscibilis; et sic idem quod prius.

4. Præterea, proprium objectum gaudii est conveniens. Gaudium autem non est nisi in concupiscibili. Ergo proprium objectum concupiscibilis est conveniens. Sed conveniens est objectum totius sensualitatis, ut patet ex definitione sensualitatis præexposita: nam res ad corpus pertinentes sunt res corpori convenientes. Ergo tota sensualitas nihil aliud est quam concupiscibilis. Aut ergo irascibilis et concupiscibilis sunt idem, aut irascibilis ad sensualitatem non pertinet: et quodeumque horum delur, habetur propositum; scilicet quod sensualitas est una simplex vis.

5. Sed dicendum, quod sensualitatis objectum est etiam nocivum, sive disconveniens, ad quod irascibilis se extendit. — Sed contra, sicut conveniens est objectum gaudii, ita nocivum vel disconveniens est objectum tristitiæ. Sed tam gaudium quam tristitia sunt in concupiscibili. Ergo tam conveniens quam nocivum sunt objectum concupiscibilis; et sic quicquid est objectum sensualitatis, est objectum concupiscibilis; et ita idem quod prius.

6. Præterea, appetitus sensibilis præsupponit apprehensionem. Sed eadem vis apprehensiva apprehenditur conveniens et nocivum. Ergo et eadem vis appetitiva se habet ad utrumque; et sic idem quod prius.

7. Præterea, secundum Augustinum, odium est ira inveterata. Sed odium est in concupiscibili, ut probatur in II Topic. (cap. III, parum ante medium), quod amor est in eadem; ira autem in irascibili. Ergo eadem vis est irascibilis et concupiscibilis: aliter enim non posset esse in utraque.

8. Præterea, illud animæ quod cuilibet potentie competit, non requirit potentiam determinatam ab aliis distinctam. Sed concupiscere, ad quamlibet potentiam animæ pertinet: quod patet ex hoc quod quamlibet potentia animæ in suo objecto delectatur, et illud concupiscit. Ergo ad concupiscendum non debet aliqua potentia ordinari ab aliis distincta; et sic concupiscibilis non est alia potentia ab irascibili.

9. Præterea, potentie secundum actus distinguuntur. Sed in quolibet actu irascibilis includitur actus concupiscibilis: nam ira habet concupiscentiam vindictæ, et sic de aliis. Ergo concupiscibilis non est alia potentia ab irascibili.

Sed contra est quod Damascenus (lib. II, cap. XII, circa

finem) distinguit appetitum sensitivum in irascibilem et concupiscibilem, et similiter Gregorius Nyssenus in lib. quem de Anima et ejus viribus scribit (cap. VIII et IX). Appetitus autem inferior est sensualitas. Ergo sensualitas in se plures vires continet.

Præterea, in lib. de Spiritu et Anima (cap. IV, in princ.), distinguuntur hæc tres vires motivæ, rationalis, concupiscibilis et irascibilis. Sed rationalis est alia vis ab irascibili. Ergo et irascibilis a concupiscibili.

Præterea, Philosophus in III de Anima ponit in appetitu sensitivo desiderium et animum, idest irascibilem et concupiscibilem, quæ sunt ad invicem diversæ.

Respondeo dicendum, quod appetitus sensualitatis hæc duas vires continet, scilicet irascibilem et concupiscibilem, quæ sunt ad invicem diversæ potentie: quod quidem hoc modo videri potest.

Appetitus enim sensitivus quandam convenientiam habet cum appetitu naturali, in quantum uterque tendit in rem convenientem appetenti. Invenitur autem appetitus naturalis ad duo tendere, secundum duplicem operationem rei naturalis. Una quarum est per quam res naturalis nititur acquirere id quod est conservativum suæ naturæ; sicut grave movetur deorsum, ut ibi conservetur. Alia est per quam res naturalis sua contraria destruit per qualitatem activam: et hoc quidem necessarium est corruptibili; quia, nisi haberet virtutem quam suum contrarium vinceret, ab eo corrumpere. Sic ergo appetitus naturalis ad duo tendit; scilicet ad consequendum id quod est congruum et amicum naturæ, et ad habendum quandam victoriam super illud quod est ei adversum: et primum est quasi per modum receptionis, secundum vero est per modum actionis; unde ad diversa principia reducuntur. Recipere enim et agere non sunt ab eodem principio; ut ignis, qui per levitatem fertur sursum, per calorem contraria corrumpit. Ita in appetitu sensibili ista duo inveniantur: nam animal per appetitivam potentiam appetit id quod est congruum et amicum sibi, et hoc per vim concupiscibilem, cujus proprium objectum est delectabile secundum sensum; appetit etiam habere dominium et victoriam super ea quæ sunt sibi contraria; et hoc per vim irascibilem; unde dicitur quod ejus objectum est aliquid arduum.

Et sic patet quod irascibilis est alia potentia a concupiscibili. Nam aliam rationem appetibilitatis habet aliquid ex hoc quod est arduum; cum quandoque illud quod est arduum, a delectatione separet, et rebus circumstantibus immisceat; sicut cum animal relicta voluptate cui vacabat, aggreditur pugnam, nec retrahitur propter dolores quos sustinet. Et iterum una eorum, scilicet concupiscibilis, videtur ordinata ad recipiendum: hæc

enim appetit ut ei suum delectabile conjungatur; altera vero, scilicet irascibilis, est ordinata ad agendum, quia per actionem aliquam superat id quod est contrarium vel nocivum, ponens se in quadam altitudine victoriæ super ipsum. Hoc autem communiter in potentiis animæ invenitur, quod recipere et agere ad diversas potentias pertinet, sicut patet de intellectu agente et possibili. Et inde est quod secundum Avicennam, ad irascibilem pertinet fortitudo et debilitas cordis, quasi virtuti ordinate ad agendum; ad concupiscibilem autem dilatatio et restrictio ipsius, quasi virtuti ordinate ad recipiendum.

Patet igitur ex dictis, quod irascibilis quodammodo ad concupiscibilem ordinatur, sicut propugnatrix ipsius: ad hoc enim necessarium fuit animali per irascibilem victoriam de contrariis consequi, ut concupiscibilis sine impedimento suo delectabili potiretur: cujus signum est quod propter delectabilia pugna est inter animalia, scilicet propter coitum et cibum, ut dicitur in VIII de Animalibus (lib. VI de historia Animalium. cap. xviii. parum a princ.). Et inde est quod omnes passiones irascibilis habent et principium et finem in concupiscibili: nam ira incipit ex aliqua tristitia illata, quæ est in concupiscibili, et terminatur post vindictam adeptam ad gaudium, quod iterum est in concupiscibili; et similiter spes incipit a desiderio vel amore, et terminatur in delectatione.

Sciendum est autem, quod tam ex parte apprehensivarum virium quam ex parte appetitivarum sensitivæ partis, aliquid est quod competit sensibili animæ secundum propriam naturam; aliquid vero, secundum quod habet aliquam participationem modicam rationis, attingens ad ultimum ejus in sui supremo; sicut dicit Dionysius, in vii cap. de divinis Nomin., quod divina sapientia conjungit fines primorum principis secundorum: sicut vis imaginativæ competit animæ sensibili secundum propriam rationem, quia in ea reservantur formæ per sensum acceptæ; sed vis æstimatoria, per quam animal apprehendit intentiones non acceptas per sensum, ut amicitiam vel inimicitiam, inest animæ sensitivæ secundum quod participat aliquid rationis: unde ratione hujus æstimationis dicuntur animalia quamdam prudentiam habere, ut patet in principio Metaphysicorum; sicut quod ovis fugit lupum, cujus inimicitiam nunquam sensit; et similiter ex parte sensitivæ. Nam quod animal appetat id quod est delectabile secundum sensum, quod ad concupiscibilem pertinet, hoc est secundum propriam rationem sensibilibis animæ; sed quod relicto delectabili appetit victoriam, quam consequitur cum dolore, quod ad irascibilem pertinet, competit ei secundum quod attingit aliquo modo appetitum superiorem; unde irascibilis est propinquior rationi et voluntati quam concupiscibilis. Et propter hoc incontinens iræ est minus turpis quam incontinens con-

cupiscentiæ, utpote minus privatus ratione, ut dicit Philosophus in II Ethic. (vii. cap. viii).

Patet igitur ex dictis, quod irascibilis et concupiscibilis sunt diversæ potentie, et quid est objectum utriusque, et quomodo irascibilis juvat concupiscibilem, et est superior et dignior ea, sicut æstimatoria inter ceteras apprehensivas virtutes sensitivæ partis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sensualitas dicitur esse vis singulariter, quia est una in genere, quamvis per aliquas partes dividatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod tam conveniens delectabile quam nocivum tristabile ad concupiscibilem pertinet, secundum quod unum est fugiendum et alterum consequendum; sed habere quamdam altitudinem super utrumque, ut scilicet nocivum possit superari, et delectabile cum securitate quadam possideri, ad irascibilem pertinet.

AD TERTIUM dicendum, quod recedere a nocivo et accedere ad delectabile, utrumque concupiscibili competit; sed impugnare et superare id quod potest esse nocivum, hoc pertinet ad irascibilem.

Et per hoc patet responsio AD QUARTUM et QUINTUM: quia conveniens est objectum concupiscibilis, secundum quod est delectabile; sed totius sensualitatis, secundum quod est quomodocumque expediens animali, vel per viam ardui, vel per viam delectabilis.

AD SEXTUM dicendum, quod eadem appetitiva concupiscibilis est convenientis prosecutiva, et inconvenientis fugitiva; unde irascibilis et concupiscibilis non distinguuntur per conveniens et nocivum, ut ex dictis, in solut. ad ii arg., patet.

AD SEPTIMUM dicendum, quod cum dicitur, Odium est ira inveterata, est prædicatio per causam, et non per essentiam: nam passiones irascibilis terminantur ad passiones concupiscibilis, ut dictum est, in corp. art.

AD OCTAVUM dicendum, quod concupiscere appetitum animali, ad solam concupiscibilem pertinet; sed concupiscere appetitum naturali, pertinet ad quamlibet potentiam; nam quælibet potentia animæ natura quædam est, et naturaliter in aliquid inclinatur; et similiter est distinguendum de amore et delectatione, et aliis hujusmodi.

AD NONUM dicendum, quod in definitione passionum irascibilis ponitur actus appetitivæ communis, ut appetere; non autem aliquid ad concupiscibilem pertinens, nisi sit principium vel terminus; ut si dicatur, quod ira est appetitus vindictæ propter præcedentem contristationem.

ARTICULUS III. — *Utrum irascibilis et concupiscibilis sint tantum in appetitu inferiori, vel in superiori.* — (I part., quæst. LVXXIII, art. 5.)

Tertio quæritur, utrum irascibilis et concupiscibilis sint tantum in appetitu superiori, vel etiam in inferiori; et videtur quod in superiori. Nam appetitus superior ad plura se extendit quam appetitus inferior, cum sit et corporalium et spiritualium. Si ergo appetitus inferior dividitur in duas vires, scilicet irascibilem et concupiscibilem, multo fortius et superior dividi debet.

2. Præterea, quæcumque vires sunt animæ secundum se ipsam, ad superiorem pertinent partem: nam vires inferiores sunt communes animæ et corpori. Sed irascibilis et concupiscibilis sunt animæ secundum se ipsam; unde dicitur in lib. de Spiritu et Anima (cap. XIII): *Has potentias habet anima antequam corpori misceatur; siquidem sunt ei naturales nec aliud sunt quam ipsa tota: namque animæ substantia in his tribus plena et perfecta consistit; idest in rationabilitate, concupiscibilitate, et irascibilitate.* Ergo irascibilis et concupiscibilis ad appetitum superiorem pertinent.

3. Præterea, secundum Philosophum in lib. de Anima (II, com. XXI), et XI Metaphysic., sola pars animæ rationalis est a corpore separabilis. Sed irascibilis concupiscibilis remanent in anima a corpore separata, ut dicitur in lib. de Spiritu et Anima (cap. XV a med. et cap. XIII). Ergo irascibilis et concupiscibilis ad partem rationalem pertinent.

4. Præterea, imago Trinitatis querenda est in superiori parte animæ. Sed secundum quosdam assignatur imago in rationali, irascibili et concupiscibili. Ergo irascibilis et concupiscibilis ad superiorem partem pertinent.

5. Præterea, caritas dicitur esse in concupiscibili, spes autem in irascibili. Sed caritas et spes non sunt in appetitu sensitivo, qui non potest extendi ad immaterialia. Ergo irascibilis et concupiscibilis non sunt tantum in appetitu inferiori, sed in superiori.

6. Præterea, vires humanæ dicuntur illæ quas homo supra cetera animalia habet, quæ pertinent ad superiorem animæ partem. Sed distinguitur a magistris duplex irascibilis: humana et non humana et similiter concupiscibilis. Ergo prædictæ vires non sunt tantum in appetitu inferiori, sed in superiori.

7. Præterea, operationes virium sensitivarum tam apprehensivarum quam appetitivarum non manent in anima separata, quia per corporis organa exercentur; alias anima sensibilis in brutis esset incorruptibilis, utpote potens suam operationem habere per se ipsam. Sed in anima separata remanet gaudium et tristitia, amor et timor, et alia hujusmodi, quæ attribuntur

irascibili et concupiscibili. Ergo irascibilis et concupiscibilis non sunt tantum in sensitiva parte, sed etiam in intellectiva.

Sed contra est quod Damascenus (lib. II, cap. XII), et Gregorius Nysenus (lib. de virib. Anim., cap. VIII et IX), et Philosophus ponunt esse eas in sensibili appetitu tantum.

Respondeo dicendum, quod cum actus appetitivarum partium præsupponat actum apprehensivarum, et distinctio appetitivarum ad invicem aequaliter similis est distinctio apprehensivarum. Invenimus autem hoc in apprehensivis potentis, quod respectu illarum, apprehensiva superior manet una et indivisa, respectu quarum apprehensivæ inferiores distinguuntur; una enim intellectiva, potentia cognoscimus omnia sensibilia quantum ad earum naturas, respectu quarum vires sensitivæ distinguuntur. Unde secundum Augustinum (alium Auctorem., lib. de Spiritu et Anima, cap. XII, in princ.), exterius et aliud est quod videt et quod audit; sed interius in intellectu est idem. Et similiter est de appetitivis; quod appetitiva superior est una respectu omnium appetibilium, quamvis appetitivæ inferiores respectu diversorum appetibilium distinguantur. Cujus ratio ex utraque parte est: quod vis superior habet objectum universale, sed inferiores vires habent objecta particularia; multa autem per se conveniunt particularibus quæ per accidens se habent ad universale; et ideo, cum accidentaliter differentia non diversificet speciem, sed solum illa quæ est per se, potentia inferiores inveniuntur secundum speciem distinctæ; sed superior potentia remanet indivisa; sicut patet quod objectum intellectus est quod quid est; unde eadem potentia intellectus se extendit ad omnia quæ habent quidditatem, nec diversificatur per aliquas differentias, quæ rationem quidditatis non diversificant. Sed cum objectum sensus sit corpus, quod est natum movere organum; secundum diversam rationem movendi oportet potentias diversificari; unde alia potentia est visus et auditus, quia alia ratione movet sensum color et sonus: et similiter est ex parte appetitivarum: nam objectum appetitus superioris, ut supra, art. 1 hujus quæst., dictum est, est bonum absolute; sed objectum appetitus inferioris est res aliquo modo proficua animali. Arduum autem et delectabile non secundum eandem rationem sunt conventia animali, ut ex prædictis, art. præced., patet. Et ideo per hoc essentialiter diversificatur objectum appetitus inferioris: non autem objectum appetitus superioris, qui tendit in bonum absolute quæcumque modo.

Sciendum tamen est, quod sicut intellectus habet aliquam operationem circa eadem quæ sensus operatur, sed altiori modo, cum cognoscat universaliter et immaterialiter quod sensus materialiter et particulariter cognoscit; ita appetitus superior circa eadem habet operationem cum appetitibus

inferioribus, quamvis altiori modo; nam inferiores appetitus tendunt in sua objecta materialiter, et cum aliqua passione corporali, a quibus passionibus nomen irascibilis et concupiscibilis imponitur; appetitus vero superior habet aliquos actus similes inferiori appetitui, sed absque omni passione. Et sic operationes superioris appetitus sortiuntur interdum nomina passionum; sicut voluntas vindictæ dicitur ira, et quietatio voluntatis super aliquo diligibili, dicitur amor; et eadem ratione, ipsa voluntas, quæ hos actus producit, dicitur interdum irascibilis et concupiscibilis, non tamen proprie, sed per quamdam similitudinem; nec tamen ita quod in voluntate sint aliquæ vires diversæ similes irascibili et concupiscibili.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis appetitus superior in plura se extendat quam inferior; tamen quia habet universale bonum pro proprio objecto, non dividitur in plures potentias.

AD SECUNDUM dicendum, quod liber ille non est Augustini, nec oportet eum in auctoritate accipere; tamen potest dici, quod intelligit de irascibili et concupiscibili similitudinariè dictis; vel loquitur quantum ad originem potentiarum; nam omnes potentiae sensitivæ ex essentia animæ fluunt.

AD TERTIUM dicendum, quod circa sensitivas potentias animæ est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quod manent in anima separata secundum essentiam; alii vero, quod manent in essentia animæ sicut in radice. Et quocumque modo dicatur, non alio modo remanet irascibilis et concupiscibilis quam aliæ sensitivæ vires; unde in libro prædicto dicitur quod anima recedens a corpore trahit secum sensum et imaginationem.

AD QUARTUM dicendum, quod Augustinus in lib. de Trin. (IX, cap. III, IV et seq.), investigat multos modos Trinitatis in anima nostra, in quibus est aliqua similitudo Trinitatis increate, quamvis verà ratio imaginis sit solum in mente; et ratione prædictæ similitudinis aliqui ponunt imaginem in rationali, irascibili et concupiscibili, quamvis non sit proprie dictum.

AD QUINTUM dicendum, quod caritas et spes non sunt in irascibili et concupiscibili, proprie loquendo, cum dilectio caritatis et expectatio spei sint sine passione; sed dicitur caritas esse in concupiscibili, in quantum est in voluntate, prout habet actus similes concupiscibili; et simili ratione dicitur esse spes in irascibili.

AD SEXTUM dicendum, quod irascibilis et concupiscibilis dicuntur esse humane, sive rationales, non per essentiam, quasi ad partem superiorem pertineant, sed per participationem in quantum obediunt rationi, et participant regimen ejus, ut Damascenus dicit (lib. II, cap. XII).

AD SEPTIMUM dicendum, quod gaudium et timor, quæ sunt

passiones, non remanent in anima separata, cum corporali immutatione peraguntur; sed remanent actus voluntatis similes illis passionibus.

ARTICULUS. IV. — *Utrum sensualitas obediatur rationi.*

(I part., quæst. LXXXI, art. 3.)

Quarto queritur, utrum sensualitas obediatur rationi; et videtur quod non. Rom., vii, 19, dicitur: *Non enim quod volo, facio; sed quod odi malum illud facio.* Hoc enim dicitur, ut quædam Glossa (ord.) exponit, propter motus sensualitatis. Ergo sensualitas voluntati et rationi non obedit.

2. Præterea, ibidem dicitur: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee.* Hæc autem lex est concupiscentia. Ergo repugnat legi mentis, idest rationi; et ita non obedit ei.

3. Præterea, sicut ordinantur apprehensivæ ad invicem, ita appetitivæ. Sed intellectus non habet in potestate sua actus exteriorum sensuum; non enim videmus aut audimus quidquid intellectus decernit. Ergo nec motus sensualitatis sunt in potestate rationalis appetitus.

4. Præterea, naturalia in nobis non subduntur rationi. Sed sensualitas naturali impetu tendit in suum appetibile. Ergo motus sensualitatis non subditur rationi.

5. Præterea, motus sensualitatis sunt animæ passiones, ad quas determinatæ dispositiones corporum requiruntur, ut Avicenna determinat; sicut ad iram sanguis calidus et subtilis, ad gaudium temperatus sanguis. Sed dispositio corporalis non subditur rationi. Ergo nec motus sensualitatis.

Sed contra est quod Damascenus dicit (lib. II, cap. XII), quod irascibilis et concupiscibilis participant aliquater rationem, quæ sunt partes sensualitatis. Ergo et motus sensualitatis est in potestate rationis. Hoc idem habetur ex dictis Philosophi in I Ethic. (cap. ult.), ex Gregorio Nysseno (lib. de viribus Animæ, cap. viii et ix).

Respondeo dicendum, quod in ordine mobilium et motorum est devenire ad aliquod primum, quod est movens se, a quo movetur illud quod non est ex se motum; quia omne quod est per aliud, reducitur ad per se, ut habetur ex VIII Physic. Unde cum voluntas se ipsam moveat, ex hoc quod est domina sui actus, oportet quod vires alia, quæ se ipsas non movent, ab aliquo moveantur. Tanto autem unaquæque aliarum virium plus de motu ejus participat, quanto fit ei propinquior. Unde ipsæ appetitivæ inferiores voluntati obediunt quantum ad suos principales actus, utpote ei propinquissimæ; alia vero magis remotæ, ut nutritiva et generativa, moventur a voluntate quantum ad aliquos earum exteriores actus.

Subduntur autem appetitivæ inferiores, scilicet irascibilis et concupiscibilis, rationi tripliciter. Primo quidem ex parte ipsius rationis: cum enim eadem res sub diversis conditionibus considerari possit, et delectabilis et horribilis reddi, ratio opponit sensualitati mediante imaginatione rem aliquam sub ratione delectabilis vel tristabilis; secundum quod ei videtur; et sic sensualitas movetur ad gaudium vel tristitiam; et ideo dicit Philosophus in I Ethic., quod *ratio semper suadet ad optima*. Secundo ex parte voluntatis; in viribus enim ordinatis ad invicem et connexis ita se habet, quod motus intensus in una earum, et præcipue in superiori, redundat in aliam. Unde, cum motus voluntatis per electionem intenditur circa aliquid, irascibilis et concupiscibilis sequitur motum voluntatis; unde dicitur in III de Anima (comm. LVII), quod *appetitus movet appetitum*, superior scilicet inferiorem, *sicut sphaera sphaeram in corporibus coelestibus*. Tertio ex parte motivæ exequentis; sicut enim in exercitu progressio ad bellum pendet ex imperio ducis, ita in nobis vis motiva non movet membra nisi ad imperium ejus quod in nobis principatur, idest rationis, qualiscumque motus fiat in inferioribus viribus. Unde ratio irascibilem et concupiscibilem reprimat, ne in actum exteriorem procedant; propter quod dicitur Genes., IV, 7: *Subter te erit appetitus tuus*.

Et sic patet quod concupiscibilis et irascibilis subduntur rationi; et similiter sensualitas; quamvis nomen sensualitatis pertineat ad has vires, non secundum quod participant rationem, sed secundum naturam sensitivæ partis. Unde non ita proprie dicitur quod sensualitas subditur rationi, sicut de irascibili et concupiscibili.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod verbum illud Apostoli intelligitur quantum ad hoc quod non est in potestate nostra universaliter omnes inordinatos motus sensualitatis impedire; quamvis possimus impedire singulos, ut patet ex dictis, quæst. de lib. Arb., art. 12.

AD SECUNDUM dicendum, quod sensualitas, quantum est de se, repugnat rationi; tamen ratio potest eam reprimere, ut patet ex dictis, in corp. art.

AD TERTIUM dicendum, quod inferiores apprehensivæ obediunt superiori, ut patet de imaginatione, et aliis sensibus interioribus; sed quod exterior sensus intellectui non obediat, contingit ex hoc quod sensus exterior indiget re sensibili ad sentiendum, sine qua in actum exire non potest.

AD QUARTUM dicendum, quod appetitiva inferior non naturaliter tendit in rem aliam, nisi postquam proponitur sibi sub ratione proprii objecti, ut ex dictis, art. I hujus quæst., patet. Unde, cum in potestate rationis sit sub diversis rationibus unam et eandem rem proponere, utpote cibum aliquem ut

delectabilem et mortiferum; potest in diversa ratio sensualitatem movere.

AD QUINTUM dicendum, quod dispositio corporalis, quæ pertinet ad complexionem corporis, non subditur rationi; sed hoc non requiritur ad hoc quod passiones prædictæ in actu sint, sed quod homo sit ad eas habilis. Actualis vero transmutatio corporis, utpote accensio sanguinis circa cor, vel aliquid hujusmodi, quod actu passiones hujusmodi concomitantur, sequitur imaginationem, et propter hoc subditur rationi.

ARTICULUS V. — *Utrum in sensualitate possit esse peccatum.*
(I-II, quæst. VII, art. 8.)

Quinto quæritur, utrum in sensualitate possit esse peccatum; et videtur quod non. Nunquam enim nisi in voluntate peccatur. Sed sensualitas distinguitur a voluntate. Ergo in sensualitate non est peccatum.

2. Præterea, in anima separata peccata remanent. Sensualitas autem non remanet in anima separata, cum sit potentia conjuncti. Ergo, etc.

3. Præterea, actus hujus mediante corpore exercetur. Cujus autem est potentia, ejus est actus, secundum Philosophum in lib. de Somn. et Vig. (cap. I, ante med.). Ergo in sensualitate non est peccatum.

4. Præterea, secundum Augustinum in V de Civit. Dei (cap. X), est aliquid quod agit et non agitur, ut Deus; et in hoc peccatum non est; et est aliquid quod agit et agitur, scilicet voluntas; et in hac constat esse peccatum; et est aliquid quod agitur et non agit, ut sensualitas. Ergo nec in ea peccatum est.

5. Sed dicendum, quod in sensualitate potest esse peccatum ex hoc ipso quod ratio motus ejus impedire potest. — Sed contra in hoc quod ratio impedire potest et non impedit, designatur interpretatus consensus rationis: qui quidem non sufficit ad peccatum, cum non sufficiat ad meritum sine consensu expresso: Deus enim prior est ad miserandum quam ad puniendum, ut dicit quædam Glossa (ex Origene) in princ. Hierem. Ergo nec ex hac ratione potest dici quod peccatum sit in sensualitate.

6. Præterea, nullus peccat in eo quod vitare non potest. Sed vitare non possumus quin motus sensualitatis sint inordinati: ut enim dicit Augustinus (alius auctor, lib. III Hypognosticon, non multum præcul a princ.), *quia homo noluit vitare malum cum potuit, inflicturn est ei non posse cum velit*. Ergo in sensualitate non est peccatum.

7. Præterea, quando motus sensualitatis est in aliquid licitum non est peccatum; ut cum conjugatus movetur in

uxorem suam. Sed sensualitas non discernit inter licitum et illicitum. Ergo nec quando in illicitum movetur, erit peccatum.

8. Præterea, virtus et vitium sunt contraria. Sed virtus non potest esse in sensualitate. Ergo nec vitium.

9. Præterea, in eo est peccatum cui imputatur. Sensualitati autem non imputatur peccatum, cum non sit dominia sui actus, sed voluntati. Ergo in sensualitate non est peccatum.

10. Præterea, id quod est materiale in peccato mortali, potest esse in sensualitate; nec tamen ibi peccatum mortale dicimus esse; quia in ea quod est formale in peccato mortali non est. Sed quod est formale in peccato veniali, privatio scilicet ordinis debiti, in sensualitate non est, sed in ratione, cuius est ordinare. Ergo in sensualitate non est peccatum veniale.

11. Præterea, si cæcus qui a vidente ducitur, in foveam cadat, non est peccatum cæci, sed videntis. Cum ergo sensualitas sit quasi cæca respectu divinorum, si cadat in illicitum, non erit peccatum ejus, sed rationis, quæ debet eam regere.

12. Præterea, sicut sensualitas aliquo modo regitur a ratione, ita et exteriora membra; in quibus tamen non dicimus esse peccatum. Ergo nec in sensualitate.

13. Præterea, dispositio et forma sunt in eodem; quia actus activorum sunt in patiente bene disposito. Sed veniale est dispositio ad mortale. Cum ergo veniale non possit esse in sensualitate, ergo nec mortale.

14. Præterea, actus fornicationis propinquior est sensualitati quam rationi. Si ergo in sensualitate possêt esse peccatum, esset peccatum mortale, scilicet fornicationis; quod cum sit falsum, videtur quod in ea peccatum esse non possit.

Sed contra est quod Augustinus dicit lib. XIX de Civit. Dei, cap. IV: *Nonnullum vitium est cum caro concupiscit adversus spiritum*. Hæc autem concupiscentia carnis pertinet ad sensualitatem. Ergo in ea potest esse peccatum.

Præterea, Magister dicit, xxiv dist., lib. II Sent., quod in sensualitate est peccatum veniale.

Respondeo dicendum, quod peccatum nihil aliud est quam aliquis actus deficiens a recto ordine, qui esse debebat; et hoc modo accipitur peccatum in his quæ sunt secundum naturam, et in his quæ sunt secundam artem, ut dicit Philosophus II Phys. (com. lxxii). Sed tunc est peccatum mortale (1), quando actus deficiens est moralis. Est autem aliquis actus moralis per hoc quod aliquo modo est in nobis: sic enim ei debetur laus vel vituperium; et ideo actus ille qui perfecte est in nostra potestate, perfecte est moralis; et in eo potest esse ratio peccati mortalis, sicut sunt actus quos voluntas elicit vel imperat. Actus autem sensualitatis non est perfecte in po-

(1) *Al. mortalis.*

testate nostra, eo quod prævenit iudicium rationis; est tamen aliquoties in nostra potestate, in quantum sensualitas rationi subijcitur, ut ex dictis, art. præced., patet. Et ideo actus ejus attingit ad genus moralium actuum, sed imperfecte. Unde non potest in sensualitate esse peccatum mortale, quod est peccatum perfectum; sed solum veniale, in quo imperfecta peccati moralis (1) ratio invenitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod subjectum alicujus est duplex, scilicet primum, et secundarium; sicut superficies est primum subjectum coloris, corpus autem secundarium, in quantum subijcitur superfici. Similiter dicitur quod primum subjectum peccati est voluntas; sensualitas vero est subjectum peccati, in quantum aliquoties participat voluntatem.

AD SECUNDUM dicendum, quod peccatorum notæ remanent in conscientia, quacumque vi fuerint commissa; unde, dato quod sensualitas omnino non remaneat modo prædicto, peccatum sensualitatis remanere potest. Hoc autem, an scilicet sensualitas remaneat, alibi disserendum est.

AD TERTIUM dicendum, quod actus sensualitatis est in nobis aliquoties, non ex natura sensualitatis, sed in quantum sensualitatis vires sunt rationales per participationem.

AD QUARTUM dicendum, quod quamvis sensualitatis secundum se consideratæ non sit agere, est tamen ejus prout participat aliquoties rationem.

AD QUINTUM dicendum, quod non dicitur esse peccatum in sensualitate propter interpretativum consensus rationis; quando enim motus sensualitatis prævenit iudicium rationis, non est consensus nec interpretatus nec expressus; sed ex hoc ipso quod sensualitas est subijcibilis rationi, actus ejus, quamvis rationem præveniat, habet rationem peccati. Tamen sciendum, quod etsi aliquando consensus interpretatus sufficit ad peccatum, non tamen oportet quod sufficiat ad meritum; plura enim requiruntur ad bonum quam ad malum; cum malum ex singularibus defectibus contingat, bonum autem ex tota et integra causa, ut Dionysius dicit, IV de divin. Nom.

AD SEXTUM dicendum, quod peccata sensualitatis possumus quidem vitare singula, quamvis non omnia, ut patet ex his quæ in alia quæstione, quæst. præc., art. 12, dicta sunt.

AD SEPTIMUM dicendum, quod cum aliquis accedit ad uxorem suam ex concupiscentia, dummodo non excedat limites matrimonii, est peccatum veniale; unde patet quod ipse motus concupiscentiæ in conjugato iudicium rationis præveniens, peccatum veniale est. Sed quando per rationem determinatur quod est licitum concupisci, tametsi sensualitas in id feratur, nullum erit peccatum.

AD OCTAVUM dicendum, quod virtus moralis est in viribus

(1) *Al. mortalis.*

sensualitatis, idest in irascibili et concupiscibili, ut patet per Philosophum, in III Ethic., cap. x in princ., ubi dicit, quod temperantia et fortitudo sunt irrationabilium partium. Sed quia sensualitas nominat has vires quantum ad inclinationem naturalem sensui, quæ est in contrarium rationi, et non secundum quod participant rationem: ideo magis proprie dicitur quod vitium sit in sensualitate, et virtus in irascibili et concupiscibili. Peccatum tamen quod est in sensualitate, virtuti non contrariatur; unde ratio non sequitur.

AD NONUM dicendum, quod omne peccatum imputatur homini inquantum habet voluntatem; et tamen peccatum dicitur esse aliquo modo in illa potentia cuius actum contingit esse deformem.

AD DECIMUM dicendum, quod materiale in peccato mortali potest accipi tripliciter. Uno modo sicut objectum est materia actus: et sic materia mortalis peccati quandoque est in sensualitate, ut cum aliquis consentit in delectationem sensualitatis. Alio modo sicut actus exterior est materialis respectu interioris actus, qui est formale in peccato mortali, cum actus exterior et interior sint unum peccatum; et per hunc modum actus sensualitatis potest se habere materialiter in peccato mortali. Tertio modo materiale in peccato mortali est conversio ad bonum commutabile sicut ad finem, formale vero aversio a bono incommutabili; et sic id quod est materiale in peccato mortali, non potest esse in sensualitate. Nec sequitur, si peccatum mortale non potest ibi esse, quod non sit ibi veniale, ratione prædicta in corp. art.

AD UNDECIMUM dicendum, quod peccatum dicitur esse in sensualitate, non quia ei imputetur, sed quia per ejus actum committitur. Imputatur autem homini, inquantum actus ille in ejus potestate consistit.

AD DUODECIMUM dicendum, quod membra exteriora sunt tantum mota; vires autem appetitivæ inferiores sunt moventes ad similitudinem voluntatis: unde inquantum participant aliquam voluntatem possunt esse subjectum peccati.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod duplex est dispositio. Una qua patiens disponitur ad recipiendum formam; et talis dispositio est in eodem cum forma. Alia dispositio est qua agens disponitur, ad agendum; et de hac non est verum quod sit in eodem cum forma ad quam disponit. Hujusmodi autem dispositio est veniale, quod in sensualitate est, ad peccatum mortale, quod est in ratione: nam sensualitas est ut agens in peccato mortali, inquantum inclinatur ad peccandum.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod actus fornicationis quamvis sit propinquior concupiscibili quam rationi quantum ad rationem objecti; est tamen propinquior rationi quantum ad rationem imperii: nam membra exteriora non applicantur ad

actum nisi ex imperio rationis: unde in eis potest esse peccatum mortale, non autem in actu sensualitatis, qui iudicium prævenit rationis.

ARTICULUS VI. — *Utrum concupiscibilis sit magis corrupta et infecta quam irascibilis.* — (I-II, quæst. LXXIII, art. 4.)

Sexto quæritur, utrum concupiscibilis sit magis corrupta et infecta quam irascibilis; et videtur quod non. Corruptio enim et infectio humanæ naturæ ex peccato originali venit. Peccatum autem originale est in essentia animæ sicut in subjecto, ut a quibusdam dicitur, propter hoc quod ipsum anima contrahit ex conjunctione sui ad corpus, cui per essentiam suam conjungitur. Cum ergo essentiæ animæ omnes potentie æqualiter appropinquent, utpote in ea radicate, videtur quod infectio et corruptio non magis in concupiscibili quam in irascibili et aliis potentiis sit.

2. Præterea, ex corruptione naturæ in nobis est quædam inclinatio ad peccatum. Sed peccata irascibilis sunt graviora quam concupiscibilis: quia secundum Gregorium (XXXII Moral., capit. xi, parum ante med.) spiritualia peccata sunt majoris culpæ quam carnalia. Ergo magis est corrupta irascibilis quam concupiscibilis.

3. Præterea, ex corruptione naturæ in nobis contingunt subiti animæ motus. Sed motus irascibilis videntur esse magis subiti quam concupiscibilis: irascibilis enim movetur cum quadam virtute animi, concupiscibilis autem cum quadam animi mollietate. Ergo irascibilis est magis corrupta quam concupiscibilis.

4. Præterea, hujusmodi corruptio et infectio de qua loquimur, est corruptio naturæ, et per generationem tractata. Peccata autem irascibilis sunt magis naturalia et magis traducuntur a parentibus in filios quam peccata concupiscibilis, ut Philosophus dicit in VII Ethic. cap. vi, parum ante med.). Ergo irascibilis est magis corrupta quam concupiscibilis.

5. Præterea, corruptio in nobis provenit ex peccato primi parentis. Sed peccatum primi parentis fuit superbia, sive elatio, quæ est in irascibili. Ergo et in nobis est irascibilis magis corrupta quam concupiscibilis.

Sed contra ubi est major turpitudine, ibi est major corruptio et infectio. Sed secundum Philosophum in VIII Ethicor. (VII, cap. vi), turpior est incontinens concupiscentiæ quam incontinens iræ. Ergo concupiscibilis est magis corrupta et infecta quam irascibilis.

Præterea, ibi sumus magis corrupti ubi difficilius resistimus. Sed difficilius est repugnare contra voluptatem, quæ ad concupiscibilem pertinet, quam contra iram; ut patet per Philosophum in II Ethicor. (III, cap. iii, non procul a fin.). Ergo

in concupiscibili sumus magis corrupti quam in irascibili.

Respondeo dicendum, quod corruptio et infectio peccati originalis hoc modo differunt; quod infectio pertinet ad culpam, corruptio ad penam. Culpa autem originalis dupliciter esse dicitur in aliqua potentia animæ: uno modo essentialiter; alio modo causaliter. Essentialiter quidem est vel in ipsa essentia animæ, vel in parte intellectiva, ubi erat originalis iustitia, quæ per peccatum originale privatur. Causaliter autem est in aliis potentiis quæ attingunt actum generationis humanæ, per quam originale peccatum traducitur: quem quidem attingit vis generativa sicut ipsum exequens; vis concupiscibilis sicut ipsum imperans ratione delectationis, sensus tactus sicut delectationem percipiens; et ideo ista infectio attribuitur inter sensus tacti, inter appetitivas concupiscibili, inter omnes potentias animæ generativæ, quæ dicitur esse infecta et corrupta.

Corruptio autem animæ de qua loquimur, considerata est ad modum corruptionis corporalis. Quæ quidem contingit ex hoc quod remoto continente singulæ partes contrariæ tendunt in id quod eis convenit secundum naturam, et sic fit corporis dissolutio. Similiter remota originali iustitia, per quam ratio inferiores vires continebat in statu innocentie omnino sibi subjectas, vires inferiores singulæ tendunt in id quod est eis proprium, scilicet concupiscibilis in delectationem, irascibilis in iram, et alia hujusmodi: unde Philosophus in I Ethic. (cap. viii, a med.) comparat hujusmodi partes animæ partibus corporis dissolutis. Sicut autem corruptio corporalis non dicitur esse in anima, qua recedente corpus dissolvitur, sed in corpore dissoluto; ita hujusmodi corruptio est in viribus sensitivis, inquantum continentia rationis private in diversa feruntur; non autem in ipsa ratione, nisi quatenus et ipsa propria perfectione privatur separata a Deo. Et ideo quanto aliqua inferiorum virium magis elongatur a ratione, tanto magis est corrupta; et ideo cum irascibilis sit magis rationi propinqua quasi aliquid rationis in suo motu participans, secundum Philosophum in VII Ethic. (cap. vi in pr.), minus erit corrupta irascibilis quam concupiscibilis.

Ad PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis omnes potentie in essentia animæ radiceantur, tamen quædam per prius fluunt ab essentia animæ quam aliæ, et ad causam originalis diversam habitudinem habent; et sic non similiter est in omnibus corruptio et infectio originalis peccati.

Ad SECUNDUM dicendum, quod ex hoc ipso quod motus rationis magis participat in irascibili, peccata irascibilis sunt graviora; sed peccata concupiscibilis turpiora: ipsa enim discretio rationis culpam auget, ignorantia culpam alleviat. Reecessus autem a ratione in qua tota dignitas humana con-

sistit, ad turpitudinem pertinet: unde ex hoc ipso patet quod concupiscibilis est magis corrupta, utpote longius a ratione discedens.

Ad TERTIUM dicendum, quod motus irascibilis et concupiscibilis dupliciter potest considerari; scilicet in appetendo et in exequendo. In appetendo quidem magis est subitus motus concupiscibilis quam irascibilis; quia irascibilis movetur quasi deliberando et conferendo vindictam intentam ad injuriam, quasi syllogizans, ut dicitur in VII Ethicor. (cap. vi): sed concupiscibilis, ad solam apprehensionem delectabilis, movetur ad fruitionem delectabilis, ut ibi dicitur. Sed in exequendo motus irascibilis est magis subitus quam concupiscibilis; quia irascibilis cum quadam fiducia et fortitudine agit; concupiscibilis vero cum quadam mollietate insidiose tendit ad propositum adipiscendum. Unde dicit Philosophus in VII Ethicor. (cap. iii, a med.), quod *iracundus non est insidiator, sed manifestus; concupiscentia vero insidiator*; et inducit versum Homeri, qui dixit, *Venerem esse dolosam, et ejus corrumpam cariam*, significans deceptionem qua Venus furatur intellectum etiam multum sapientis.

Ad QUARTUM dicendum, quod aliquid dicitur esse naturale dupliciter; vel quantum ad naturam speciei, vel quantum ad naturam individui. Quantum autem ad naturam speciei peccata concupiscibilis sunt magis naturalia quam peccata irascibilis: unde Philosophus dicit in II Ethic., quod *voluptas ex puero omnibus nobis committitur quasi contemporanea vite*. Sed quantum ad naturam individui sunt magis naturalia peccata irascibilis; et hoc ideo quia si consideretur motus appetitus sensibilis ex parte animæ, concupiscibilis naturalius tendit in suum objectum, utpote magis naturale et conveniens secundum se ipsum: est enim cibi et potus, et aliorum hujusmodi, per quæ natura conservatur; sed si consideretur hujusmodi motus ex parte corporis, major transmutatio et commotio corporalis complexionis fit ex motu iræ quam concupiscentiæ, communiter et proportionaliter loquendo. Et ideo complexio corporalis, in qua plerumque filii parentibus simulantur, plus facit ad dominium iræ quam ad dominium concupiscentiæ; et propter hoc in peccatis iræ magis imitantur filii parentes quam in peccatis concupiscentiæ: quod enim est ex parte animæ, refertur ad speciem; sed quod est ex determinata complexionem corporis, pertinet magis ad individuum. Originale autem peccatum est peccatum totius humanæ naturæ. Unde patet quod ratio non sequitur.

Ad QUINTUM dicendum, quod in nobis contrario ordine corruptio accedit et in Adam; quia in Adam anima corrupti corpus, et persona naturam; in nobis autem est e converso. Unde, quamvis peccatum Adæ per prius pertinuerit ad iras-

cibilem, tamen in nobis corruptio magis pertinet ad concupiscibilem.

ARTICULUS VII. — *Utrum sensualitas in hac vita curari valeat a prædicta corruptione.* — (I-II. quæst. LXXIV. art. 3.)

Septimo quaeritur, utrum sensualitas in vita ista curari possit a corruptione prædicta; et videtur quod sic. Quia prædicta corruptio vocatur fomes. Dicitur autem de Beata Virgine, quod in hac vita fuit totaliter a fomite liberata, præcipue post conceptionem Filii Dei. Ergo sensualitas in hac vita est curabilis.

2. Præterea, omne illud quod obedit rationi, est susceptivum rectitudinis rationis. Sed vires sensualitatis, scilicet irascibilis et concupiscibilis, obediunt rationi, ut ex dictis, art. 4 hujus quæst., patet. Ergo sensualitas est receptiva rectitudinis rationis, et ita potest a contraria corruptione curari.

3. Præterea, virtus opponitur peccato. Sed in sensualitate potest esse virtus: ut enim Philosophus dicit in III Ethic. (in princ.), *tamperantia et fortitudo sunt irrationabilium partium*. Ergo sensualitas in hac vita potest curari a corruptione peccati.

4. Præterea, ad corruptionem sensualitatis pertinet quod ex ea motus inordinati procedant, qui sunt concupiscentiæ prævæ. Sed temperatus non habet hujusmodi concupiscentias; in quo differt a continente, qui eas habet, sed non sequitur, ut patet in VII Ethic. (cap. VI; et lib. II, cap. V). Ergo sensualitas in hac vita potest totaliter curari.

5. Præterea, si corruptio ista est incurabilis; aut est ex parte curantis, aut ex parte medicinæ, aut ex parte morbi, aut ex parte naturæ sanandæ. Sed non ex parte curantis, scilicet Dei, quia omnipotens est: nec ex parte medicinæ, quia, ut dicitur Rom., V, donum Christi est virtuosius quam peccatum Adæ, quo corruptio hujusmodi est inducta: nec ex parte morbi, quia est contra naturam, cum in natura instituta non fuerit: nec ex parte naturæ; utile enim esset hanc infirmitatem removeri, cum ex ea sit homo pronus ad malum, et tardus ad bonum. Ergo sensualitas in hac vita est curabilis.

Sed contra, necessitas peccandi, saltem venialiter, consequitur necessitatem moriendi. Sed in hac vita necessitas moriendi non tollitur. Ergo nec necessitas peccandi venialiter; et sic nec corruptio sensualitatis, ex qua prædicta necessitas venit.

Præterea, si sensualitas curabilis esset in hac vita, maxime per sacramenta Ecclesiæ curaretur, quæ sunt medicinæ spirituales. Sed adhuc post sacramenta suscepta manet, ut experimento patet. Ergo sensualitas non est curabilis in hac vita.

Respondeo dicendum, quod sensualitas in hac vita curari

non potest nisi per miraculum. Cujus ratio est, quia id quod est naturale, non potest permutari nisi a virtute supernaturali. Hujusmodi autem corruptio qua partes animæ dicuntur corruptæ, sequitur quodammodo inclinationem naturæ. Quod enim homini in primo statu collatum fuit ut ratio totaliter inferiores vires contineret, et anima corpus, non fuit ex virtute principiorum naturalium, sed ex virtute originalis justitiæ ex divina liberalitate superadditæ. Qua quidem justitia per peccatum sublata, homo rediit ad statum convenientem sibi per principia sua naturalia; unde dicit Dionysius, in eccles. Hierar., III cap., quod *per peccatum natura humana ad principii consequentem merito ducta est finem*. Sicut ergo naturaliter homo moritur, nec ad immortalitatem reduci potest nisi miraculose; ita naturaliter concupiscibilis tendit in delectabile, et irascibilis in arduum, præter ordinem rationis. Unde quod ista corruptio removeatur, non potest esse nisi miraculose virtute supernaturali faciente.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Beata Virgo a fomite liberata fuit miraculose.

AD SECUNDUM dicendum, quod irascibilis et concupiscibilis obediunt rationi, inquantum motus earum vel ordinantur vel comprimuntur per rationem; non tamen ita quod totaliter inclinatio earum tollatur.

AD TERTIUM dicendum, quod virtus in irascibili et concupiscibili existens non contrariatur corruptioni prædictæ, unde totaliter eam non tollit; contrariatur autem superexcellentiæ inclinationis prædictarum virium in sua objecta; et hoc per virtutem tollitur.

AD QUARTUM dicendum, quod temperatus, secundum Philosophum (lib. VII Eth., cap. III et IX), non caret omnino concupiscentiis, sed concupiscentiis vehementibus, quales possunt inesse continenti.

AD QUINTUM dicendum, quod ex parte illorum omnium quatuor contingit quod sensualitas in hac vita non curetur. Ipse enim Deus quamvis sit potens curare, tamen secundum ordinem suæ sapientiæ disposuit ut non curetur in hac vita. Similiter donum gratiæ, quod per Christum nobis confertur, quamvis sit efficacius quam peccatum primi hominis, non tamen ordinatur ad removendam corruptionem prædictam, quæ est naturæ, sed ad removendam culpam personæ. Similiter hujusmodi corruptio quamvis sit contra statum naturæ primitus instituta, est tamen consequens principia naturæ sibi relictæ; est etiam homini utile ad vitandum elationis vitium, ut sensualitatis infirmitas maneat; II Corinth., XII, 7: *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ: et ideo post baptismum remanet hæc infirmitas in homine; sicut sapiens medicus dimittit*